

A kisebb (pertárgy)értékű követelések hatékony érvényesítésének kihívásai és rendszerének komplexitása – áttekintő elemzés*

Kis (pertárgy)értékű igények érvényesítésének mechanizmusaival számos írás foglalkozott, ám egy átfogó kép adása elmaradt. Erre vállalkozott a szerző, melynek során felvázolt egy térképet arról, hogy a kisebb értékű ügyek sokféleségének tengerében az ezekhez az ügyekhez kapcsolt igényérvényesítési formák jellegzetességei és az általuk érvényesített ügyek jellemzői között esetlegesen milyen mintázatok, milyen kapcsolatok mutathatók ki. Ennek a „térképnek” a felvázolásával talán közelebb kerülhetünk ahhoz a kérdéshez is, hogy minden ilyen típusú ügghöz rendelt-e a jogalkotó az adott jogrendszerben megfelelően hatékony igényérvényesítési mechanizmust. Ez lehetőséget adhat arra is, hogy áttekinthessük, hogy ezek a különböző időkben és valószínűleg különböző koncepciók mentén az eljárásjogi rendszerekbe integrálódott igényérvényesítési formák mennyiben tudtak egy rendszerré szerveződni, mennyiben kiegészítői vagy konkurenciái egymásnak és maradt-e esetlegesen valamiféle hézag a rendszerben.

Tárgyszavak:

kisértékű követelések, fizetési meghagyás, kollektív igényérvényesítés, digitalizáció, EU jog

Numerous articles have dealt with the mechanisms of enforcing small claims, but a comprehensive picture has not been provided. The author has undertaken to do so, outlining a map of the sea of diversity that is small claims, showing the characteristics of the forms of enforcement associated with these cases and the characteristics of the cases enforced by them, and identifying any patterns and relationships that may be apparent. By drawing up this "map," we may be able to get closer to the question of whether the legislator has assigned an appropriately effective claim enforcement mechanism to each type of case in the given legal

* A tanulmány a szerzőnek a „A polgári közjegyzőség fennállásának 150 éves évfordulójára a MOKK és a PPKE JÁK által 2024. október 18-án szervezett jubileumi konferencián megtartott plenáris előadásának írott és szerkesztett változata.

system. This may also provide an opportunity to review the extent to which the forms of enforcement integrated into systems of procedural law at different times and probably based on different concepts have been able to organize themselves into a system, to what extent they complement or compete with each other, and whether there are any gaps in the system.

Keywords:

small claims, payment order, collective enforcement, digitization, EU law

Számos mechanizmus ismert a világban és itthon, melyeket különböző korokban arra dolgoztak ki, hogy a kisebb pertárgyértékű ügyekben az igényérvényesítés – elsősorban a költség- és időráfordítás tekintetében – valamiképpen arányosabban legyen megvalósítható. Az igazságszolgáltatás erőforrásaival való jó gazdálkodás egyre nagyobb jelentőséggel bírhat napjaink fogyasztói társadalmában, amely kitermel számos olyan élethelyzetet, aminek következtében ilyen jellegű követelések nagy számban előfordulhatnak.

Kis (pertárgy)értékű igények érvényesítésének mechanizmusaival sok szerző számos könyvében és tanulmányában foglalkozott, gondolva itt elsődlegesen az eltérő eljárási rendek szükségességének kérdésére, az egyszerűsített és sok esetben digitalizált peres eljárásokra, a fizetési meghagyásos eljárások különféle megoldásaira, egyes helyeken és időkben a laikus elem, így pl. békebírói rendszerek térnyerésére és újabban a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok egyes formáira. Azonban egy átfogó kép adása elmaradt. Erre szeretne most vállalkozni a szerző egy szerényebb terjedelemben e tanulmány keretei között. Ennek során felvázolna egy térképet arról, hogy a – sokszor nem is homogénnek tekintett, de az eddigi szakirodalomban talán nem kellőképpen szétszalazott – kisebb értékű ügyek sokféleségének tengerében az ezekhez az ügyekhez kapcsolt igényérvényesítési formák jellegzetességei és az általuk érvényesített ügyek jellemzői között esetlegesen milyen mintázatok, milyen kapcsolatok mutathatók ki. Ennek a „térképnek” a felvázolásával talán közelebb kerülhetünk ahhoz a kérdéshez is, hogy minden ilyen típusú ügghöz rendelt-e a jogalkotó az adott jogrendszerben megfelelően hatékony igényérvényesítési mechanizmust. A tervezett strukturális áttekintés valószínűleg hiánypótló és lehetőséget adhat arra is, hogy áttekinthessük, hogy ezek a különböző időkben és valószínűleg különböző koncepciók mentén az eljárásjogi rendszerekbe integrálódott igényérvényesítési formák mennyiben tudtak egy rendszerre szerveződni, mennyiben kiegészítői vagy konkurenciái egymásnak és maradt-e esetlegesen valamiféle hézag a rendszerben. Vajon jó-e ez az összehangoltságuk vagy egy fragmentált, szétszabdalt rendszert képeznek csak.

Mindenképpen közös jellemzője ezeknek a mechanizmusoknak, hogy az általuk érvényesítendő igények vonatkozásában a legnagyobb kihívás a proporciionalitás megteremtésének kérdése. A területi korlátok miatt nem nyílik lehetőség arra, hogy minden fent említett kérdések mindegyikével kellő részletességgel foglalkozzon a szerző egyetlen tanulmányban, így nagyobb hangsúly kerül a tradicionálisabb eszközök közül a fizetési meghagyásos eljárásokra és napjaink aktualitásai közül a kollektív igényérvényesítési mechanizmusokra, valamint a magyar Polgári perrendtartásba legújabbban bevezetett egyszerűsített polgári per intézményére és valamelyest a digitalizáció kérdésére. A többi terület inkább csak említésszerűen szerepel a jelenlegi írásban és egy későbbi tanulmány keretei között kerül részletesebb elemzésre. Nem tér ki a szerző a határon átnyúló ügyek rendszerszintű áttekintésére sem, ahol az európai bagatell eljárás és az európai fizetési meghagyásos eljárás rendeleti szintű szabályozása és újabban a képviseleti keresetek irányelvi keretszabályainak megteremtése alkotott egy érdekes, de sok kritikára is okot adó jogszabályi környezetet. Ez utóbbiak is egy későbbi, másik mű tárgyát képezhetik majd, a jelenlegi írás kereteit bizonyonnal szétfeszítenék.

I. A fizetési meghagyásos eljárásokhoz kapcsoló kérdések

Az összehasonlító jogi kutatások megmutatják a fizetési meghagyásos eljárásokra vonatkozó szabályozás sokszínűségét. Általánosságban közeli rokonságban vannak a sommás eljárásokkal, sokszor hasonló funkciót töltenek be, alapvető jellegzetességük az írásbeliség, ex parte eljárás, a jogorvoslat rendszerint meglehetősen kevés formai kötöttség betartása mellett válik lehetővé. Ezáltal az egész eljárás végül nem a tartalmi kérdések tisztázását éri el, hanem a nem vitatott követeléseknek a ténylegesen vitás követelésektől való elválasztását.

Számos európai állam joga ismer olyan egyszerűsített eljárásokat, amelyek főként a kisebb pertárgyértékű, illetve nem vitatott pénzkövetelések gyorsabb és kevésbé költségesebb érvényesítését teszik lehetővé.¹

1 Rechberger, Walter H. - Kodek, Georg E., Das Mahnverfahren in den Mitgliedstaaten der EU – Generalbericht. In: *Rechberger, Walter H. - Kodek, Georg E. (eds.) Orders for Payment in the European Union*. Kluwer, The Hague, 2001. 7. o. [továbbiakban: *Rechberger - Kodek, Das Mahnverfahren*]; *Heß, Burkhard*, Strukturfragen der europäischen Prozessrechtsangleichung, dargestellt am Beispiel des Europäischen Mahn- und Inkassoverfahren. In: (*Hrsg. Schütze - Rolf A. (eds.) Einheit und Vielfalt des Rechts*. Festschrift Geimer, München, Beck, 2002. 341. o. [továbbiakban: *Heß, Strukturfragen*]; *Hess, Burkhard*, Europäisches Zivilprozessrecht. Heidelberg, C.F. Müller Verlag, 2009. 556. o.; *Leible, Stefan - Freitag, Robert*, Forderungsbeitreibung in der EU. München, Beck, 2008. 103. o.; *Freitag, Robert - Leible, Stefan*, Erleichterung der grenzüberschreitenden Forderungsbeitreibung in Europa: Das europäische Verfahren für geringfügige Forderungen. Betriebs-Berater. 2009. 1. sz. 2. o. [továbbiakban: *Freitag - Leible, Erleichterung*]

A fizetési meghagyásos eljárásnak az eljárásjogi rendszerekbe való bevezetése azon a megfigyelésen alapul, hogy a bírósági eljárások számos esetben nem a vitatott tény-, illetve jogkérdések tisztázása végett indulnak meg, hanem azért, hogy a hitelezőnek lehetőséget biztosítsanak arra, hogy egy végrehajtható határozathoz juthasson olyan követelések tekintetében, amelyek fennállását az adós komolyan nem vitatja, de a teljesítésre nem képes vagy nem hajlandó.² A jogintézmény legfőbb célja tehát, hogy ezek az előreláthatólag nem vitatott igények egy nemperes eljárás keretében nyerjenek gyors elintéztést, ami nemcsak a bíróságot tehermentesíti, de a felek szemszögéből is idő-, és költséghatékony.

A gyorsított jogvédelem közös európai gyökerei a római jogban és a germán jogban keresendők.³ Emiatt ugyan az eljárások fő jellemzői hasonlóak, de számos markáns különbséget találhatunk a kialakításukban. A fizetési meghagyásos eljárások közé azokat az eljárásokat sorolhatjuk, amelyek két alapvető feltételnek megfelelnek. Az egyik kritérium, hogy egy korlátozott és formalizált bírósági vizsgálatot követően bocsátják ki a fizetési (esetlegesen teljesítési) felhívást; a másik: ebből a felhívásból egy végrehajtási jogcím származik, ha az adós meghatározott időn belül nem él ellentmondással.⁴

Az összehasonlító jogi kutatások megmutatják a fizetési meghagyásos eljárásokra vonatkozó szabályozás sokszínűségét. Amennyiben az egyes államok eljárásainak azonosságait keressük, ezeket a következőkben lehet összegezni. A fizetési meghagyásos eljárás általánosságban közeli rokonságban van a sommás eljárásokkal, sokszor hasonló funkciót tölt be. A fizetési meghagyásos eljárások alapvető jellegzetessége az írásbeliség, ahol a döntés az adós előzetes meghallgatása nélkül történik (ex parte eljárás)⁵. Már ebből a kiindulópontból kiviláglik, hogy a fizetési meghagyásos eljárás nem arra a célra fejlesztették ki, hogy a vitás polgári jogi kérdéseket tisztázzák és elintézzék. Sokkal inkább arról szól, hogy egy a kontradiktórius eljárás (per) előterében álló tisztán írásbeli eljárással a kezdeményezés terhe a kérelmezőről az ellenfelére helyeződjön át. Ezt a terhet az ellensúlyozza, hogy az ellenféltől – a végrehajtás elkerülése érdekében – „elvárt” ellentmondás rendszerint meglehetősen kevés formai kötöttség betartása mellett válik lehetővé. Ezáltal az egész fizetési meghagyásos eljárás (kérelem, fizetési meghagyás, ellentmondás) végül nem a tartalmi kérdések tisztázására éri el, hanem a nem vitatott követeléseknek a ténylegesen vitás követelésektől

2 *Rechberger - Kodek*, Das Mahnverfahren. 2. o.

3 Lásd részletesebben: *Stürner, Rolf*, Einstweiliger Rechtsschutz. In: *Storme, Marcel (eds.)*, Procedural Laws in Europe – Towards Harmonisation. Antwerpen, Maklu, 2003. 147-149. o. [továbbiakban: *Stürner, Einstweiliger Rechtsschutz*]; *Kaser, Max - Hackl, Karl*, Das römische Zivilprozessrecht. München, Beck, 1996. 133. o. és azt követő oldalak.

4 *Stürner*, Einstweiliger Rechtsschutz. 151. o.

5 *Crifò, Carla*, Cross-border Enforcement of Debts in the European Union. Austin, Kluwer, 2009. 2-3. o. [*Crifò*, Cross-border Enforcement]

való elválasztását.⁶ Ezeknek az eljárásoknak azok az általános jellemzője, hogy gyorsított módon teszik lehetővé a végrehajtási jogcímhez jutást a nem vitatott, sürgős és könnyen bizonyítható ügyek esetében. Ezekben az eljárásokban a bíróság a hitelező kérelmére, az adós meghallgatása nélkül bocsát ki egy határozatot, amelyben felhívja az adóst, hogy vitassa az érvényesített igényt, vagy fizesse azt meg. Az adóst szabályszerűen kitanítják a határozat természetéről, illetve arról, hogy egy könnyen igénybe vehető jogorvoslat áll a rendelkezésére. Amennyiben az adós nem él az ellentmondás lehetőségével, általában megnyílik a lehetőség a végrehajthatásra. Az ellentmondása pedig jellemzően rendes peres eljárásá alakítja az eljárást.⁷ A különbözőségek inkább az eljárás struktúráját érintő részletkérdésekben fedezhetők fel.

A fizetési meghagyásos eljárás Európa szerte kevés kivétellel fakultatív jellegű, azaz a követelés jogosultja dönthet arról, hogy az igényét fizetési meghagyásos eljárásban vagy peres úton érvényesíti. A magyar mellett az osztrák megoldás jelent ez alól szembeötlő kivételt.

Míg a fizetési meghagyásos eljárásnak általában pénzkövetelés lehet a tárgya,⁸ néhány államban (Bulgária, Franciaország, Olaszország, Svédország) más igények érvényesítése is megengedett, ám egyes szerzők álláspontja szerint ennek többnyire nincs nagy gyakorlati jelentősége.⁹

Eltér az egyes európai államok szabályozása abban a tekintetben, hogy az érvényesíteni kívánt követelésnek milyen jogviszonyból kell származnia.¹⁰ A legtöbb tagállamban semmiféle korlátozás nincs e tekintetben (pl. Ausztria, Belgium, Görögország, Olaszország¹¹, Spanyolország, Svédország).¹² A német jog kizárja az eljárás alkalmazhatóságát a fogyasztó hitelek egy bizonyos köre esetében.¹³ Franciaországban a lejárt, meghatározott összegű pénzkövetelések esetén vehető igénybe az eljárás (injonction de payer), ám csak azokat a követeléseket lehet általa érvényesíteni, amelyek szerződéses kötelezettségből erednek (polgári és

6 Prütting, Hans, Die aktuellen Entwicklungen des europäischen Zivilprozessrechts, insbesondere das künftige europäische Mahnverfahren. In: Nikas, N. et al (eds.), Studia in honorem Pelayia Yessiou-Faltsi. Athens-Thessaloniki, Sakkoulas Publishers, 2007. 509. o.

7 Heß, Strukturfragen. 341. o.

8 Green Paper on European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claim litigation. COM(2002)746, Nr. 3.2.1. [továbbiakban: Green Paper]

9 Stürmer, Einstweiliger Rechtsschutz. 152. o.

10 Ifj. Gátos György, A fizetési meghagyás újjászületése az európai közösségi jogban. In: Kengyel Miklós (szerk.), 50 éves a Polgári perrendtartás. Pécs, Dialóg Campus, 2003. 42. o. [továbbiakban: Gátos, A fizetési meghagyás]

11 Fabian, Anna Katharina, Die Europäische Mahnverfahrensverordnung im Kontext der Europäisierung des Prozessrechts. München, Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2010. 70. o. [továbbiakban: Fabian, Die Europäische Mahnverfahrensverordnung]

12 Green Paper Nr. 3.2.2

13 Gátos, A fizetési meghagyás. 42. o.

kereskedelmi természetűek),¹⁴ vagy törvényi kötelezettségen alapulnak.¹⁵ A pénzüsszegnek a csatolandó dokumentumból ki kell tűnnie, eképpen pl. a szerződésből eredő kártérítési igények ki vannak zárva az érvényesíthető követelések köréből.¹⁶

Egyes országok (pl. Ausztria, Belgium, korábban Hollandia, immár Spanyolország) csak a meghatározott pénzüsszegig terjedő igények esetén teszik elérhetővé a fizetési meghagyásos eljárást, míg más jogrendszerek nem ismernek semmilyen összegszerű korlátot (Franciaország¹⁷, Görögország, Németország¹⁸, Olaszország¹⁹, Svédország).²⁰

A fizetési meghagyásos eljárás legtöbb európai államban bírósági hatáskörbe tartozik (kivéve Magyarország és Horvátország), rendszerint alsóbb szintű bíróságok járnak el. Abban a tekintetben, hogy bíró jár-e el már színesebb a kép. Ez utóbbi rendszerint attól is függ, hogy az adott fizetési meghagyásos eljárási modellben vizsgálják-e a kérelem megalapozottságát, illetve ez a vizsgálat milyen „mélységű”.

A leglényegesebb különbségek a bizonyítás és a kérelem vizsgálatának terjedelmére és az elektronikus feldolgozhatóságra nézve fedezhetők fel a különböző eljárási modellek között. Ennek egyenes következménye az eljárások struktúrájának és a jogorvoslatoknak a különbözősége.

Az egyik markáns különbség azzal kapcsolatban merül fel, hogy milyen mértékben kell vizsgálni a követelés megalapozottságát. Egyfajta valószínűségi vizsgálat elegendő-e, amelynél a formális vizsgálati kritériumokból kitűnően a nyilvánvalóan megalapozatlan kérelmeket lehet kiszűrni, vagy ennél átfogóbb vizsgálatról van szó. Az igény jogi megalapozottságának vizsgálata azért is kulcsfontosságú kérdés, mert ettől függ, hogy a bíró értékelő tevékenysége szükséges-e, ill. az elektronikus eszközök bevetésének határát is ez jelentheti. A fizetési meghagyás iránti kérelem teljes automatizálása akkor valósítható meg, ha a vizsgálat alapvetően a betartandó formalításokra korlátozódik.²¹

A vizsgálat mértéke a nemzeti jogokban nagyon különböző, igen sokféle megoldással találkozhatunk Európában: a gépi (automatizált) feldolgozástól (pl. Németország), egészen az okiratos fizetési meghagyásig (Franciaország és Olaszország), mely utóbbi egy korlátozott bizonyításon alapul. A romanista jogcsaládban rendszerint megkövetelik a követelés okirati bizonyítékát. Ez szoros

14 *Gundlach, Eva*, Europäische Prozessrechtsangleichung. Gegenstand – Struktur – Methode dargestellt am Beispiel des Mahnverfahrens. Tübingen, Medien Verlag Köhler, 2005. 109. o. [továbbiakban: *Gundlach*, Europäische Prozessrechtsangleichung]

15 *Ebenbichler, Gerhard*, Die französische Procédure d’injonction de payer (bzw de faire) im Vergleich zum Mahnverfahren in Österreich. Zeitschrift für Rechtsvergleichung, Internationales Privatrecht und Europarecht. 2006. 8. szám. 64. o.; *Criffo*, Cross-border Enforcement. 209. o.

16 *Fabian*, Die Europäische Mahnverfahrensverordnung. 64. o.; Prütting: i.m. 511.

17 *Fabian*, Die Europäische Mahnverfahrensverordnung. 64. o.; Bunge: i.m. 80.

18 *Fabian*, Die Europäische Mahnverfahrensverordnung. 41. o.

19 *Gundlach*, Europäische Prozessrechtsangleichung. 90. o.

20 Green Paper Nr. 3.2.3; *Stürmer*, Einstweiliger Rechtsschutz. 151-152. o.

21 *Sujecki, Bartosz*, Mahnverfahren. Heidelberg, C. F. Müller, 2007. 93. o.

összefüggésben áll azzal a ténnyel, hogy az eljárás gyakorlatilag a szerződéses igényekre korlátozódik.²²

Mindegyik megoldásra igaz azonban, hogy az arra jogosult (rendszerint bíróság) a fizetési meghagyást valamilyen fajta sommás vizsgálatot követően bocsátja ki.²³ A kontinentális jogi megoldások közül élesen elkülönül azonban egymástól a német-osztrák, valamint a francia (és az ezen alapuló olasz, spanyol és portugál)²⁴ szabályozás abban a vonatkozásban, hogy a kérelemhez milyen okiratokat kell csatolni, ill. a fizetési meghagyás kibocsátást megelőzően történik-e valamilyen érdemi vizsgálat. A kettő között félúton található a skandináv modell.²⁵

A bizonyítás nélküli modell él pl. Ausztriában, Németországban, Portugáliában Svédországban. A bíró nem folytat le vizsgálatot a követelés érdemét illetően, sokkal inkább egy pusztán formai vizsgálatról beszélhetünk. Ennek a módszernek nagy előnye a hatékonyság. Lehetővé teszi továbbá, hogy az eljárást egy ne a bíró, hanem egy bírósági tisztviselő folytassa le, az ügy csak ellentmondás esetén kerül bíró elé.²⁶

Az (írásos) bizonyíték előterjesztése és a vizsgálat terjedelme egymással is szoros összefüggésben vannak, mivel a bíróság a vizsgálatot csak olyan körülményekre tudja kiterjeszteni, amelyekre nézve a kérelmező nyilatkozott, illetve bizonyítékot terjesztett elő.²⁷ A bizonyításos (okiratos) és a bizonyítás nélküli modell közötti különbségtétel nemcsak a vizsgálat horizontja tekintetében jelent eltérést, hanem a rendelkezésre álló jogorvoslatokat (azok számát) és ezáltal az eljárás struktúráját is alapvetően befolyásolja. Míg a bizonyításos modell esetében egyetlen vitatási lehetőség áll a kötelezett rendelkezésére, a bizonyítás nélkülinél többnyire megkettőződik a jogorvoslati lehetőség.²⁸

A modern információs technológiának a bírósági eljárásban történő bevetéséből fakadó racionalizálási és gyorsítási potenciál bizonyos mértékig függ az adott eljárás struktúrájától. Több lehetőség rejlik benne az egyszerűen strukturált eljárásoknál, melyek lefolyása inkább rutinszerű, amelyekben a döntési folyamat sematikus, és standardizálhatóbb.²⁹ Nem lehet a véletlennek tulajdonítani, hogy számos országban a fizetési meghagyásos eljárást tekintették ilyennek. A szabályozás kialakítása során arra is figyelemmel kell lenni, hogy amennyiben teret

22 Ezekben a jogrendszerekben a fizetési meghagyásos eljárásban a *gemeinrechtliche Exekutiv-* ill. *Urkundenprozess* élt tovább. *Stürner*, *Einstweiliger Rechtsschutz*. 152. o.

23 Green Paper Nr. 3.1.1.

24 Green Paper Nr. 3.1.1.

25 *Gátos*, A fizetési meghagyás. 40. o.

26 *Heß*, *Strukturfragen*. 341. o.; *Gátos*, A fizetési meghagyás. 42. o.

27 *Pernfuß*, *Andreas*, *Die Effizienz des Europäischen Mahnverfahrens*. Baden-Baden, Nomos, 2009. 60. o.

28 *Crifò*, *Cross-border Enforcement*. 105. o. [továbbiakban: *Pernfuß*, *Die Effizienz des Europäischen Mahnverfahrens*]

29 *Kodek*, *Georg E.*, *Das Mahnverfahren in Österreich*. In: *Rechberger*, *Walter H.* - *Kodek*, *Georg E.* (eds.), *Orders for Payment in the European Union*. The Hague, Kluwer, 2001. 481. o.

engedünk az automatizált feldolgozásnak, akkor a „döntéshozó” programnak a hagyományos eljárás vizsgálatait kell leképeznie³⁰

A gépi feldolgozásoknál egyébiránt a centralizáció a jellemző,³¹ hiszen így az infrastruktúra kiépítése kevesebb pénzügyi ráfordítást igényel. Ráadásul az automatizált eljárások esetében nincs jelentősége a feldolgozó bíróság vagy közjegyző földrajzi elhelyezkedésének, hiszen úgymint az Interneten zajlik a kommunikáció. Az egész eljárást, – nem utolsósorban a költségtakarékosság miatt – lehetőleg kevés, de specializálódott személyzettel kell ellátni, amely szerencsés esetben strukturálisan és infrastrukturálisan is elkülönül.

Az eljárás struktúrája tekintetében alapvetően az egy-, ill. kétlépcsős fizetési meghagyásos eljárások között szokás különbséget tenni. Egylépcsős eljárásról többnyire akkor beszélhetünk, ha az ellentmondásra nyitva álló határidő elteltével a fizetési felhíváshoz alaki és anyagi jogerő kapcsolódik, és végrehajthatóvá válik. Bizonyos államok (többnyire a bizonyítás nélküli modellek esetén) előírnyoznak egy további eljárási szakaszt, amely a kötelezett számára lehetővé teszi, hogy a korábbi mulasztása ellenére a végrehajthatóságot és az esetleges fenyegető jogerőt (jellemzően még a végrehajtást megelőzően) elhárítsa.³² Az utóbbiak megadják az adós számára az ellentmondás lehetőségét a fizetési meghagyás kibocsátása ellen, az ellentmondás elmaradása azt eredményezi, hogy a kibocsátott határozat tkp. egy mulasztási ítélet hatályával bír. Ez ellen azonban újabb jogorvoslati lehetősége van az adósnak mielőtt jogerőre emelkedne. Végül meg kell említeni azokat a fizetési meghagyásos eljárásokat, amelyek egyáltalán nem vezetnek jogerős határozathoz.³³

II. Kollektív igényérvényesítés a szórányos kárigények tekintetében

A mikro igazságszolgáltatást megtestesítő fizetési meghagyásos eljáráshoz hasonlóan a makró igazságszolgáltatást reprezentáló kollektív igényérvényesítési mechanizmusok kapcsán is elmondható, hogy nem kizárólag a bagatell igények érvényesítésének az eszközei.

A külhoni szabályozásokban számos megjelenési formája ismert ezeknek az eljárásoknak. Az egyik alapvető különbség az opt-in és az opt-out rendszerű modellek között tehető. Míg az előbbi a részvétel kinyilvánításán alapul, vagyis belépéssel lehet a csoport tagjává válni, addig az utóbbi eleve a csoport (ennél

30 *Salten, Uwe - Gräve, Karsten*, Gerichtliches Mahnverfahren und Zwangsvollstreckung. 2.Aufl. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2005. 34. o. [továbbiakban: *Salten - Gräve*, Gerichtliches Mahnverfahren]

31 Így pl. Németországban *Salten - Gräve*, Gerichtliches Mahnverfahren. 14-16.

32 továbbiakban: *Pernfuß*, Die Effizienz des Europäischen Mahnverfahrens. 59. o.

33 *Stürner*, Einstweiliger Rechtsschutz. 152. o.

az eljárástípusnál jellemzően osztálynak szokták nevezni) tagjainak tekinti azokat, akik az osztály pontosan körülhatárolt meghatározásának megfelelnek; ők aktivitásukat akkor kell, hogy kifejtsék, ha nem szeretnének az osztályban maradni.³⁴

Az opt-out rendszerek létjogosultságát rendszerint a hatékonysággal és a későbbi jogsértésektől elrettentő hatásával szokták igazolni.³⁵ Különösen igaz ez a csekély perértékű ügyekben, ahol kicsi a perlési hajlandóság.³⁶ Az opt-in eljárás nem adekvát elaprózódó, szétszórt, szórványos veszteségek esetén.³⁷ Az amerikai tapasztalatok szerint az opt-in eljárások nehézségekkel szembesülnek, ami az attraktivitást illeti a szélesebb körű részvételre. Az ok a tétlenség. Az amerikai opt-out rendszer gyakorlata igazolja, hogy az osztálytagok általában passzívak, nem tesznek semmit. Szinte soha nem élnek az opt-out lehetőségével. Fogyasztói ügyekben, átlagosan 2% alatti érintett él a joggal, hogy kilépjön az eljárásból.³⁸ Ausztráliában valamelyest más a helyzet, egy empirikus kutatás kimutatta, hogy az emberek nem idegenkednek a kilépéstől, és az opt-out rátája sokkal a magasabb a vártnál (átlag: 13,78%, medián: 5,28%).³⁹

Az opt-out modell jelenti a legkevesebb akadályt az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés tekintetében, nagyobb eljárási hatékonyságot és gazdaságosságot kínál (különösen, ahol az osztály összetétele kiszámítható és világos). Előnye, hogy megnevezetlen osztálytagok szereznek jogcímet a kártérítésre a megnevezett képviselők cselekményei által anélkül, hogy időt kellene tölteniük vele vagy forrásokat mozgósítaniuk. Nagyobb számú fél részére biztosítja ezt a kompenzációt, mivel jellemzően a kilépők után is többen vannak, mint egy opt-in eljárás esetén (melybe nem lépnek úgy be az érintettek).⁴⁰ Egyúttal biztonságot jelent az alperes számára, hiszen tudja a kitettségek mértékét.⁴¹

Az opt-out eljárások előnyeként említhető az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jobb érvényesülése, a követelések összértéke megállapítható, és az egyes

34 Ld. *Harsági, Viktória - van Rhee, Cornelius Hendric*, *Collective Redress in the European Union – Comparative Perspectives*. In: *Harsági, Viktória - van Rhee, Cornelius Hendric (eds.)*, *Multi-party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?* Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia, 2014, XIX-XXXVI.

35 *Karlgodt, Paul*, Introduction. In: *Karlgodt, Paul G. (ed.)*, *World Class Action*. Oxford: Oxford University Press, 2012, XL.

36 *Stadler, Astrid*, *Mass Tort Litigation*. In: *Stürner, Rolf - Kawano, Masaroni (eds.)*, *Comparative Studies on Business Tort Litigation*. Tübingen: Mohr, 2011, 166. o.

37 *Wagner, Gerhard*, *Collective redress – categories of loss and legislative options*. *Law Quarterly Review*, 2011, 78. o.

38 *Issacharoff, Samuel - Miller, Geoffrey P*, *Will Aggregate Litigation Come to Europe?* *Vand. L. Rev.*, 2009, 203. o.

39 *Zuckerman, Adrian*, *Zuckerman on Civil Procedure. Principles of Practice*. London: Thomson Reuters, 2013, 693. o. [továbbiakban: *Zuckerman, Zuckerman on Civil Procedure*]

40 *Hausfeld, Michael D. - Ratner, Brian A.*, *Prosecuting class Actions and Group Litigation*. In: *Karlgodt, Paul G. (ed.)*, *World Class Action*. Oxford: Oxford University Press, 2012, 547. o. [továbbiakban: *Hausfeld-Ratner, Prosecuting class Actions*]

41 *Zuckerman, Zuckerman on Civil Procedure*. 690. o.

károsultak közötti elosztásának világos kritériumai vannak. Létjogosultságát rendszerint a hatékonysággal és a későbbi jogsértésektől elrettentő hatásával szokták igazolni. A külföldi gyakorlati tapasztalatok szerint hasznosnak bizonyulhat különösen csekély pertárgyértékű ügyekben, elaprózódó, szórványos veszteségek esetén. Olyan esetekben, melyekben számos egyén érintett egy jogellenes magatartás tekintetében, de nem olyan mértékig, hogy bármelyikük motivált lenne pert indítani, illetve ahol az egyedi károk nem számottevőek, de az egész összeg, illetőleg a jogosulatlan profit tekintélyes. Felmerülhet az opt-out rendszerrel szembeni kifogásként, hogy nem jelentenek teljes kompenzációt a felperesnek, illetve nem veszik figyelembe az egyedi ügyek közötti releváns különbségeket, vagy elmaradhat azok adekvát vizsgálata. Az opt-out rendszerek előnye továbbá, hogy nem nevesített osztálytagok juthatnak végrehajtható határozathoz – a megnevezett képviselők cselekményei által – anélkül, hogy időt kellene tölteniük vele, vagy forrásokat mozgósítaniuk. Nagyobb számú fél részére biztosítja ezt a kompenzációt, mivel jellemzően a kilépők után is többen maradnak, mint ahányan egy opt-in eljárás esetén csatlakoznának.⁴² Egyúttal biztonságot jelent az alperes számára, hiszen tudja a kitettség mértékét. Figyelemmel kell lenni arra a tényre, hogy az opt-out rendszer adminisztrációja kisebb, amely a negatív elvárt értékű ügyeknél fontos szempont lehet.

III. Eljárási rendek kérdése és a digitalizációban rejlő lehetőségek

Az Európai Unió számos tagállamának nemzeti joga ismer olyan egyszerűsített bírósági eljárásokkal, amelyek a kisebb pertárgyértékű követelések gyorsabb és kevésbé költséges érvényesítését teszik lehetővé. Különösen az angolszász területeken terjedtek el az ilyen típusú eljárások.⁴³ Országonként igen eltérő az az érték, amely alapján a követelés a bagatell ügyek közé sorolható, ahogyan azok az eljárási szabályok is különbözőek, melyek mentén a döntés megszületik. Az eszközök tárházába tartozhat a különbíróóságok felállítása a kis perértékű ügyek tárgyalására (függetlenül attól, hogy milyen anyagi jogi kérdést érint az ügy); az egyszerűsített eljárások alkalmazása; a laikus elemek megjelenése a bírászkodásban; a peren kívüli, ill. alternatív vitarendezési eljárások előtérbe kerülése.⁴⁴

42 *Hausfeld–Ratner*, Prosecuting class Actions. 547. o.

43 *Leible, Stefan - Freitag, Robert*, Forderungsbeitreibung in der EU. München, 2008, Beck. 103. o.; *Freitag, Robert - Leible, Stefan*, Erleichterung der grenzüberschreitenden Forderungsbetreibung in Europa: Das europäische Verfahren für geringfügige Forderungen. Betriebs-Berater, 2009. 1. szám. 2. o.

44 *Hershkoff, Helen*, Short-cuts to Judgment and Provisional Remedies. In: *Chase, Oscar G. - Hershkoff, Helen (eds.)*, Civil Litigation in Comparative Context. Thomson, St. Paul, 2007, 289. o.

Az egyszerűsített eljárások bevezetését az tette szükségessé, hogy a peres eljárás költségvonzata, időtartama és a perek bonyolultsága egyébként nem volna arányos a követelés értékével. Alapvetően a proporcionalitás elvét követve számos európai ország több eljárási rendet tart fent (jellemzően két-három félétt), ahová az ügyek alapvetően a pertárgyérték alapján csatornázódnak be. Néhány helyen (pl. az angol CPR-ban) ez az alapvető besorolás rugalmasan módosítható, finomítható azáltal, hogy más szempontokat mérlegelve a bíró átsorolhatja az ügyet egy másik eljárási rend (track) hatálya alá, hiszen a kis pertárgyérték nem jelent feltétlenül egyszerű elbírálást.

A régi (2018 előtti) polgári perrendtartásunk is élt ezzel az eszközzel és lényegében három eljárási rendet különböztetett meg, speciális szabályokat alkalmazva az ún. „kis értékű” és a kiemelt jelentőségű ügyekre nézve. Az előbbibe lényegében a fizetési meghagyósos eljárásnak indult, de ellentmondás miatt később perré alakult ügyek csatornázódtak be. A fizetési meghagyósos eljárás akkori felső küszöbértékét pedig összehangolták a kiemelt jelentőségű ügyekre szabott eljárási rend alsó értékhatárával.

A kodifikáció során egy koncepcióváltás következett be, az új Pp. hatályba lépésével 2018-ban ez a differenciálás megszűnt és újra egy egységes eljárási rend került bevezetésre. Ennek elsődleges oka az lehetett, hogy a korábbi differenciált szabályozás gyakorlatban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ami a hatékonyság növelését illeti. Ám ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy jobb szabályozottság esetén nem lett volna létjogosultsága. Talán ezt igazolja az az újabb kísérlet, amit az igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2025. évi XLIX. törvény tett, mely – 2025. augusztus 19-i hatályba lépéssel – bevezet a Polgári perrendtartásba a Nyolcadik/A rész beiktatásával „egyszerűsített polgári per” néven egy új eljárási rendet, melynek alkalmazása azonban a felek akaratától függő és nincs kötve a pertárgy értékhez, viszont a törvény alapján nem köthető ki az egyszerűsített polgári per alkalmazása a személyi állapotot, a munkaviszony jellegű jogviszonyt, a fogyasztói jogviszonyt érintő jogvita esetében e jogviták sajátosságaira tekintettel (Pp. 591/B.§). Ezzel számos kisebb pertárgyértékű ügy eleve kiesik az egyszerűsített polgári per keretei között elbírálható ügyek sorából.

A törvény preambuluma 20. pontja az igazságszolgáltatás hatékonyságának növelését jelöli meg az újabb próbálkozás okaként. Hangsúlyozza, hogy az egyszerűsített polgári per alkalmazásáról maguk a jogkeresők dönthetnek olyan módon, hogy már az általuk kötött szerződésben ennek az eljárásnak az alkalmazását vállalják. A jogalkotó az eljárást jobban jellemző írásbeliségtől hatékonyságnövelő hatást vár. Figyelemre méltó újításaként említhető az eljárásnak, hogy az eljárást teljes mértékben a felperesnek kell előkészítenie. Itt a jogalkotó nagy hangsúlyt tesz arra, hogy a felperesnek már a keresetlevélhez csatolni kell valamennyi okirati bizonyítékot, valamint szakkérdés felmerülése

esetén a szakvéleményt. A törvény preambulumaának fentebb hivatkozott pontja felhívja a figyelmet arra, hogy a bíróság az ítéletét a felperes keresetlevele, az alperes ellenkérelme, valamint a szükség esetén beszerzett írásbeli nyilatkozatok, továbbá a keresetlevélhez és az ellenkérelemhez csatolt okirati bizonyítékok és szakvélemény alapján hozza meg rövid határidő alatt. A perindítás előtt a szakvélemény beszerzésére sor kerülhet akár az igazságügyi szakértőkről szóló törvényben szabályozott megbízás alapján, vagy a szakértő közjegyzői nemperes eljárásban, illetőleg a szakértőnek polgári nemperes eljárásban történő kirendelése útján. A perben tehát csak okirati és szakértői bizonyításnak van helye. Az egyszerűsített polgári perben a jogi képviselőt kötelező, ebből következik, hogy az eljárásban az elektronikus kapcsolattartás teljes körűen érvényesül, aminek szintén hatékonyság növelő szerep tulajdonítható.

Az egyszerűsített polgári perben nem érvényesül a Plósz-féle Pp.-ben is ismert és a 2018-ban hatályba lépett új magyar Pp. által újra bevezetett osztott perszerkezet, vagyis az egyszerűsített polgári per nem különül perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra. A törvényjavaslat indokolása kiemeli, hogy a kereset nem kapcsolható össze más kereseti kérelemmel, nincs helye keresetváltogatásnak, ellenkérelem-változtatásnak, beavatkozásnak, viszontkereset előterjesztésének, beszámításnak, szünetelésnek, tárgyalás és meghallgatás tartásának, csatlakozó fellebbezésnek, és felülvizsgálatnak. Ezekkel a korlátozásokkal is azt szeretné a jogalkotó előmozdítani, hogy az egyszerűsített polgári per kizárólag a keresettel érvényesített követelés tekintetében kerüljön lefolytatásra és mindezek lehetővé tegyék, hogy rövid idő alatt jogerős és végrehajtható döntés születhessen. Ennek érdekében a perben szoros határidők kerültek megállapításra, emellett a bíróság az egyszerűsített polgári perben soron kívül jár el.

Kitekintve hazánkból megállapíthatjuk, hogy már léteznek úgynevezett online-nevezhető bíróságok is a világon, elsősorban a kis értékű követelések elbírálására. Erre példa lehet az angol megoldás, ahol egy egyszerűsített eljárást vezetnek be a kis értékű követelések (small claims) elbírálására a technológia, mint fő kommunikációs eszköz használatával. Jelenleg ez az online eljárás nemcsak a kis értékű követeléseket (10.000 font alatt) foglalja magában, hanem a közepes értékű követeléseket is (10.000 és 100.000 font között). Néhány összetettebb ügy (pl. a személyi sérüléssel kapcsolatos ügyek és az ingatlan birtoklásával kapcsolatos viták) kimaradt a hatálya alól.⁴⁵ Verbic szerint ez a rendszer „sokkal több, mint a meglévő folyamatok digitalizálása, tekintve, hogy fontos strukturális változásokkal jár”.⁴⁶ A bírósági eljárás három szakaszra oszlik. Az első szakaszban

45 Verbic, Francesco, Application of the New Technologies in Judicial Proceedings. In: Miki, Koichi (ed.), Technology, the Global Economy and other New Challenges for Civil Justice. Intersentia, Cambridge-Antwerp-Chicago, 2021. 386. o. [továbbiakban: Verbic, Application of the New Technologies]

46 Verbic, Application of the New Technologies. 387. o.

egy platform segíti a peres feleket a követelések és védekezések előterjesztésében. Arra is ösztönzi a feleket, hogy proaktívan vegyenek részt az egyeztetésben, nem kötelező érvényű ajánlatok cseréje révén. Az online eljárás második szakaszában jogi segítséget nyújtanak a peres feleknek annak érdekében, hogy segítsék őket a megállapodás elérésében, ha ez még nem történt meg. Illetőleg segítséget kapnak az eljárás ítélezésre irányuló szakaszának első (előzetes) szakaszához szükséges teendők intézésében. Végül azokat az ügyek, amelyek ezen a két szakaszon keresztülmennek megállapodás nélkül, a kerületi bíró (district judge) elé kerülnek elbírálásra.⁴⁷

Következtetések

Láthatjuk, hogy számos eszköz áll rendelkezésre, melyek feladata (legalább részben) a kis (pertárgy)értékű ügyek egyszerűbb, hatékonyabb elbírálása. Ám időnként csak látszólag volnának egymás alternatívái, hiszen a gyakorlatban egészen más ügyek csatornázódnak be az adott igényérvényesítési mechanizmus rendszerébe. Ez nem csak az adott mechanizmus tárgyi hatályának szűkítéséből adódik (mint például a társult perek magyar szabályozása esetében), hanem a szabályozás karakteréből adódóan vonzanak bizonyos típusú vagy alanyú ügyeket. Különbség lehet abban a tekintetben is, hogy az alanyok tekintében az ügy egyik vagy másik pólusán milyen alanyok a tipikusak. Így például a kisebb értékű pénzkövetelések érvényesítésére irányuló fizetési meghagyásos eljárások esetében nagyon jellegzetes a fogyasztó kötelezetti oldalon történő megjelenése. Ez adódik abból is, hogy számszerűleg sok közüzemi vagy információstechnológiai szolgáltatással, illetve közös költséggel, parkolással kapcsolatos tartozást érvényesítenek így a szolgáltatók. Ennek az eljárásnak az egyszerűsített voltából is adódó gyorsasága, sablonos megoldási jellege (és talán a bizonyítási eljárás hiánya is) adja a vonzerejét. Ez lehetővé teszi, hogy a nagyobb cégek a tömegesen előforduló (de többnyire eltérő jogalanyokkal szembeni) követeléseiket hatékonyan tudják érvényesíteni. A kollektív igényérvényesítéssel szemben ezek az eljárások nem iktatják ki az ismétlődéseket (ez a fenti konstrukció miatt nem is lehetséges).

Ezzel szemben a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok több ügyet fognak egy csokorba, ám ezek az ügyek komplexek, az eljárás maga többnyire bonyolult. Viszont az ügyek „egy eljárásban tartása” miatt az eljárási cselekmények ismétlései biztosan megspórolhatóak, így érhető el a hatékonyság, ha nem

47 *Verbic, Application of the New Technologies.* 387. o.

is az egyes ügyek, de az igazságszolgáltatás egészének szintjén. Ezek az eljárások azonban nem jelentik a fizetési meghagyásos eljárás alternatíváját vagy konkurenciáját, hiszen itt az alany többszöröződés a jogosulti oldalon tapasztalható (így a fogyasztók is tipikusan az igényérvényesítői oldalon jelennek meg, ha – a kollektív igényérvényesítési mechanizmus jellegétől függően – személyesükben nem is minden esetben kerülnek a felperesi pozícióba). Más fajta ügyek is csatornázódnak ebbe a rendszerbe, a fogyasztói ügyeken kívül tipikusak a környezet- és természetvédelmi, esélyegyenlőségi stb. ügyek. A kereset nem feltétlenül pénzkövetelésre, még csak nem is marasztalásra, hanem akár megállapításra is irányulhat. Ahogyan fentebb láttuk a (tipikusan homogénebb) szórványos kárigények tekintetében (fogyasztói ügyeknél ez a tipikus) a racionális apátia miatt az opt-in rendszerek nem hatékonyak, az opt-out rendszerekhez viszont (legalábbis Európában) bátortalanul nyúlnak a jogalkotók.

Általánosságban ugyan megfigyelhető a világban egy olyan tendencia is, hogy az ügyek egy része az alternatív vitarendezési eljárások keretében oldódik meg, ám a vizsgált körben, de a mediáció vagy a választottbírói eljárás, a kisebb pertárgyértékű ügyekben valószínűleg kevésbé játszhat szerepet ezekben az ügyekben, egyfelől az ügyek számossága miatt, másfelől pedig azért mert pl. a mediációnak elsősorban a hosszabb időhorizontú jogviszonyokban felmerülő viták (családjogi ügyekben, ahol megengedett; munkaügyi viták során; gazdasági ügyekben stb.) vonatkozásában van létjogosultsága, melyek jövőálló megoldást kívánnak. Tehát ebbe az irányba terelni a kis pertárgyértékű ügyeket csak a kollektív igényérvényesítés rendszerén belül lehet célszerű. Hiszen a mediáció éppen az egyéniesítés és nem a tömegesség kezelésére tűnik alkalmasabbnak.

Ami a legfrissebb módosítást illeti a magyar Polgári perrendtartásban, elmondható, hogy jelenlegi formájában nem kifejezetten a kisebb pertárgyértékű ügyek elbírálását szolgálhatja, vélhetően nem elsősorban ezekre ügyekre lett a szabályozás szabva. A pertárgyérték alapján ugyan sem alsó, sem felső küszöb nem került be a perrendtartásba, amiből következően nincsenek a bagatell ügyek kirekesztve a hatály alól, ám több olyan korlátozás is bekerült a tárgyi hatály tekintetében, amiből közvetve azonban mégis az következik, hogy viszonylag számos tipikusan kisebb pertárgyértékű ügy elbírálása kívül reked az eljáráson. Ennek háttérében vélhetően az a koncepció állhat, hogy a jogalkotó az egyszerűsített polgári per szabályait inkább a tudatosabb (és kevésbé védett) felekre igazítva szabta meg az újonnan bevezetett eljárási rend kereteit, kívül tartva a tendenciózusan gyengébb félnek tekintett fogyasztókat és munkavállalókat. Erre nem kizárólag a tárgyi hatály korlátozása utalhat, hanem az eljárás megindulásának feltételeként előírt szerződés megkötése a felek között, amellyel ennek ezeknek a eljárási szabályoknak rendelik alá az ügyüket (a választottbírói kikötéshez hasonlatos módon.)